

POSTILLE 2002-2003

onder redactie van

KERK EN PREDIKING

medewerkers:

M.A. Andela-Hofstede

R.C. Barnard

J.C. Boot-de Boer

R. Bos

P.F. Bouter

W.M. de Bruin

J.L. van der Eijk

N.J.M. Goedhart

G. Postma-Gosker

A. van Harten-Tip

G.C. den Hertog

M.C.A. Korpel

J.P. Kraaijeveld

H. de Leede

L. de Liefde

T.G. van der Linden

H.C. van der Meulen

J.A. Montsma

H. Mudde

A.G.L. van Nieuwpoort

K. Spronk

B. van 't Veld

H.J. Veltkamp

P.L. Wansink

B.H. Weegink

UITGEVERIJ BOEKENCENTRUM, ZOETERMEER

Inleidende artikelen

De taal van de preek	MJGV	47	7
Literatuur bij de preekvoorbereiding	RB	47	211
Betoog of verhaal: een verwarrend dilemma	MD	48	7
Literatuur bij de preekvoorbereiding	RB	48	228
Bibliodrama: denken met je lijf	CW	49	7
Literatuur bij de preekvoorbereiding	RB	49	228
Tussen Schrift en preek	JCV	50	9
Literatuur bij de preekvoorbereiding	RB	50	241
Leren preken met Augustinus	MD/GGK	51	7
Literatuur bij de preekvoorbereiding	RB	51	237
In de werkplaats van de taal – over preken en poëzie	CBRE	52	7
Literatuur bij de preekvoorbereiding	RB	52	245
Heiligheid	HKN	53	7
Met vrees en beven	RB	53	15
Literatuur bij de preekvoorbereiding	RB	53	227
Preken uit 'De Kleine Bijbel'	HM	54	7
Literatuur bij de preekvoorbereiding	RB	54	235

INHOUD

Woord vooraf		5
Ds. H. Mudde		
<i>Preken uit 'De Kleine Bijbel'</i>		7
Dr. P.F. Bouter		
<i>Eerste Adventszondag</i>	Psalm 95:7b-8a	32
<i>Tweede Adventszondag</i>	Psalm 89:37b	34
<i>Derde Adventszondag</i>	Psalm 147:1	37
<i>Vierde Adventszondag</i>	Psalm 106:4	40
Ds. J.L. van der Eijk		
<i>Impressie van vieringen rondom Kerst</i>		43
<i>Kerstnachtsdienst</i>	Psalm 2; Genesis 41:38-45; Lucas 2:1-14	44
<i>Eerste Kerstdag</i>	Genesis 41:38-45; Lucas 2:1-14	47
<i>Zondag 29 december</i>	Genesis 41:46-57; Lucas 2:21	49
Ds. N.J.M. Goedhart		
<i>Zondag 5 januari</i>	Lucas 3:21-22	54
<i>Zondag 12 januari</i>	Lucas 4:1-13	57
<i>Zondag 19 januari</i>	Lucas 4:18-19,21b	59
Ds. A.G.L. van Nieuwpoort		
<i>Zondag 26 januari</i>	Lucas 2:30	62
<i>Zondag 2 februari</i>	Lucas 2:49	65
<i>Zondag 9 februari</i>	Lucas 4:21	67
Dr. H. de Leede		
<i>Zondag 16 februari</i>	Lucas 18:22	70
<i>Zondag 23 februari</i>	Lucas 18:38	73
<i>Zondag 2 maart</i>	Lucas 19:5-6	76
Dr. K. Spronk		
<i>Zondag 9 maart</i>	Richteren 13:5	79
<i>Zondag 16 maart</i>	Richteren 16:3	82
<i>Zondag 23 maart</i>	Richteren 16:28	85
Dr. J.A. Montsma		
<i>Zondag 30 maart</i>	Marcus 10:32-45	88
<i>Zondag 6 april</i>	Romeinen 3:25v.	91
<i>Zondag 13 april</i>	Lucas 24:26	93

van de aanvaarding is het punt. De handelwijze binnen het godsdienstig jodendom van die dagen is omgekeerd. Bij zonden tegen medemensen moet de zondaar eerst genoegdoening doen tegenover die ander, wil er sprake zijn van vergeving. Men denke aan wat Strack-Billerbeck (*Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midrasch*, Zweiter Band, 248) naar aanleiding van Lucas 18:14 schrijft: 'Wenn es aber schon vom Versöhnungstag galt, dass er Sünden gegen andre Menschen erst nach deren Versöhnung und Befriedigung sühne, so galt das vollends von der Bütze, deren Sühnkraft hinter der des Versöhnungstages wesentlich zurückstand'. Tegen die achtergrond is de scherpe afwijzing te plaatsen: Hij is bij een zondig mens binnengegaan, om zijn intrek te nemen, dat wil zeggen om te overnachten.

Vers 8 Verschillende commentaren zien dit vers als een (latere) invoeging, die de dictie van het voorgaande eerder afzwakt dan versterkt. Verzwakt het vers niet het onvoorwaardelijke van Jezus' aanvaarding? Naar ons inzicht hoeven we het zo niet te lezen. Zacheüs legt ten aanhoren van de mopperende inwoners van Jericho een gelofte af. Daarin doet hij 'meer dan het gewone' (Mat. 5:20 en 47vv.). De helft van zijn bezit aan de armen, dat is veel meer dan de (uitleg van de) Tora vraagt. Die spreekt van een schadevergoeding van één vijfde deel in plaats van een viervoudige vergoeding. Dat laatste gold alleen bij veediefstal: Leviticus 6:1vv., met name vers 5, en Exodus 22:1vv. Met deze handelwijze van Zacheüs wordt duidelijk hoe hij los is uit de binding van bezit en macht, als wijzen van bestaansverzekering. Hij 'is' niet meer wat hij 'heeft'. Tevens is zijn eenzaamheid doorbroken; hij deelt in het verbond. Dat blijkt uit zijn belofte het belang van de afgepersten en van de armen te zullen zoeken.

Vers 8-9 Beide uitspraken van Zacheüs en van Jezus gelden ook als antwoord op het gemurmureer van de schare. 'Heden' – *sèmeron*, vergelijk vers 5 – is aan dit huis redding = *soteria*, vergelijk Lucas 2:10, geschonken. Ook deze is een zoon van Abraham; vergelijk ook Lucas 13:16, en ook 16:22,23,24. We mogen hierin zowel belofte horen als ook bestemming. Het is onmogelijk dat iemand die bij het verbond van God met Abraham hoort niet tot zijn/haar bestemming zou kunnen of mogen komen. Maar bij Jezus komen zij op verrassende wijze tot hun bestemming.

Vers 10 Hier horen we de echo van Ezechiël 34. De Zoon des mensen is de Herder voor de verloren schapen van het huis Israëls. En daarin is Hij anders dan de godsdienstige leiders van het huis Israëls op dat moment.

Aanwijzingen voor de prediking Bij gedeelten als deze moeten we ons ervan bewust zijn dat het verhaal overbekend is. Om zo te zeggen, aan de uitleg sec valt weinig 'eer te behalen'. Het draait er in hoge mate om dat de prediker een duidelijke visie heeft op de theologisch-hermeneutische mogelijkheden van het gedeelte. Een goede mogelijkheid is de preek homiletisch op te bouwen vanuit het motief van de verlorenheid in de zin van 'vervreemding'.

1^e. Zacheüs is vervreemd van zichzelf, van zijn medemensen, van zijn wortels, van zijn bestemming. Hier kan veel exegetisch materiaal verwerkt worden van vers 1-4.

2^e. Jezus doorbreekt de gesloten cirkel. Hij betoont zich de Herder van Ezechiël 34. Hij doet dat door het verrassende te doen: Hij weegt Zacheüs niet, zet hem niet vast op zijn verleden, maar aanvaardt hem, onvoorwaardelijk.

3^e. De reactie van de omstanders als contra-punt kunnen we dan sterk uitwerken, vanwege het hoge herkenbaarheidsgehalte. 'Eens een NSB-er, altijd een NSB-er, tot je kinderen toe'. Een godsdienstig stelsel dat weegt mensen in plaats van aanvaardt, is enerzijds erg burgerlijk, anderzijds keihard.

4^e. Verwondering en blijdschap zijn kenmerken van waar geloof.

ZONDAG 9 MAART

Richteren 13:5

Hij zal een begin maken met de verlossing van Israël...

Schriftlezingen: Richteren 13; Matteüs 2:19-3:3

Het eigene van de zondag Op de eerste drie zondagen van de tijd voor Pasen staan een aantal verhalen over Simson centraal. Mede door deze tijd van het kerkelijk jaar dringt zich een vergelijking met Jezus Christus op. In de geschiedenis van de uitleg wordt Simson vaak beschouwd als een voorafschaduw en soms als een tegenhanger van Jezus Christus. Maar eerst moeten natuurlijk de mooie maar ook moeilijke vertellingen uit het Oude Testament tot hun recht komen. Ze helpen ons bij de bezinning op de manier waarop God mensen in dienst neemt en op de vragen naar menselijke macht en de grenzen daarvan. Ook dat past in de voorbereiding op Pasen.

Deze zondag beginnen we met het verhaal van Simsons geboorte en de aankondiging daarvan. Naast de verhalen uit Richteren is steeds een passage gekozen uit het evangelie met de meeste verwijzingen naar het Oude Testament, namelijk dat van Matteüs. We beginnen met het gedeelte dat vertelt van de gebeurtenissen na de vlucht naar Egypte, omdat Jezus hier nadrukkelijk 'Nazoreeër' genoemd wordt. Dat heeft verband met Nazaret maar ook met het Nazireeschap zoals we dat onder meer kennen van Simson.

Liederen Psalm 8 (vanwege het overbruggen van de tegenstelling tussen de grote God en de kleine mens, net zoals in Ri. 13); 91 (vanwege de naam van deze zondag: Invocabit, ontleend aan deze Psalm); Gezang 9 en 66 (lofliederen van moeders); 67 (loflied bij de geboorte van een verlosser); 129; 162; 313 (liederen over licht en zon, vanwege de naam Simson).

Het eigene van de dienst Het gaat in Richteren 13 over het wonderlijke van de ontmoeting met God. In de liturgie zijn er allerlei momenten waarin we die ontmoeting ook zoeken of symboliseren (met name bij de sacramenten). Men zou er op sommige momenten op kunnen wijzen dat zo'n ontmoeting allerm minst vanzelfsprekend is.

Geraadpleegde literatuur De hier genoemde literatuur is gebruikt voor alle drie zondagen. Henk Abma, *Prophetie en poëzie: Verhalen uit het boek Richteren*, Kampen 1989; Niek Schuman, *Verbonden voor het leven*, Delft 1988, 111-122; H. de Jong, *Israël, de Filistijnen over u! Bijbellesing met de gemeente over de richter Simson*, Kampen 1992; *Schrift 151* (maart 1994): themanummer over Simson. Speciaal over Richteren 13: Willien van Wieringen, "'Wer ... äh, dein Name, bitte?'" Ein erster Versuch, mit der Frau ohne Namen aus Richter 13 Bekanntschaft zu machen', in: J.W. Dyk e.a. (ed.), *Unless Some One Guide Me ...* (Festschrift for Karel A. Deurloo; Amsterdamse Cahiers voor de Exegese van de Bijbel en zijn Tradities, Supplement 2), Maastricht 2001, 95-105.

Uitleg Het loont de moeite om het verhaal in zijn context te lezen. Dat is direct al duidelijk als je let op de overgang vanaf het vorige hoofdstuk. De daar genoemde 'kleine' richters hadden allemaal een grote kinderschaar. De kinderloosheid van Manoach en zijn vrouw valt daarmee des te meer op. Zij zijn niet in tel. Daar komt

nog bij dat ze horen bij een stam zonder aanzien, Dan, die slechts met de grootste moeite als laatste een stukje van het beloofde land zou krijgen. De verhouding met de andere stammen is ook allerm minst hartelijk. Kijk maar naar de bedenkelijke rol van Juda in hoofdstuk 15: onder druk van de Filistijnen leveren de Judeeërs Simson uit.

Letten we op het grotere geheel, dan verdient de aankondiging van de engel in vers 5 de aandacht: Simson 'zal een begin maken met de verlossing van Israël uit de macht van de Filistijnen'. Degene die echt een einde wist te maken aan de Filistijnse overheersing was koning David. De verhalen over Simson wijzen ook op andere manieren al vooruit naar de geschiedenis van de koningen. Net zoals de eerste koning, Saul, wordt hij gegrepen door Gods geest en weet hij daar niet altijd even goed mee om te gaan. Net zoals de laatste koning, Jojachin, wordt hij gevangen genomen en worden hem de ogen uitgestoken.

Vergeleken met de andere verhalen over Simson (Ri. 14-16) kan men Richteren 13 meer 'theologisch' noemen. Alleen hier komt God nadrukkelijk ter sprake. Hij grijpt in en geeft zijn geest. In het vervolg lezen we wat Simson daarmee doet en dan blijkt dat hij er tamelijk goddeloos mee omgaat. Slechts als hij er zelf niet meer uitkomt, vraagt hij naar God.

De goede verstaander (die bekend is met heel de Simsoncyclus) verneemt in dit eerste hoofdstuk een aantal onheilspellende signalen. God maakt hier wel op bijzondere wijze een nieuw begin met zijn volk, maar het is de vraag hoe lang het goed zal gaan. Dat vinden we bijvoorbeeld terug in het gebruik van het woord 'vertellen' / 'bekend maken' in de verzen 6 en 10. Hier gaat het over de communicatie tussen de engel en de vrouw. Later over de gesprekken tussen Simson en zijn ouders, tussen Simson en zijn bruid en tussen Simson en Delila. Er worden geheimen verteld en verraden. In de gesprekken wordt steeds meer de verwijdering tussen mensen zichtbaar.

Als de vrouw aan Manoach de boodschap van de engel doorgeeft dat de jongen vanaf de moederschoot een Nazireeër zal zijn, voegt zij daar volgens vers 7 aan toe: 'tot de dag van zijn dood'. Dat onderstreept nog eens het uitzonderlijke, want de gelofte van het Nazireeërschap werd volgens Numeri 6 normaal gesproken slechts voor een tijdelijke periode gedaan. Wie de geschiedenis van Simson kent, weet dat zijn dood ook het 'hoogtepunt' van zijn optreden als Nazireeër betekent en dat zijn dood een rechtstreeks gevolg is van het feit dat hij zijn geheim dat hij deelde met zijn moeder prijs gaf aan een andere vrouw.

Vergeleken met eerdere verhalen over richters valt op dat God zijn volk ongevraagd te hulp komt. Eerder was steeds te lezen dat men in nood tot God riep. Nu lijkt het erop dat men zich heeft neergelegd bij de feiten. Er is de nodige overredingskracht van de engel voor nodig om Manoach te doen beseffen dat God zijn volk nog niet vergeten is.

De naam Manoach is verwant aan het Hebreeuwse woord voor 'rust'. Hij doet zijn naam echter niet veel eer aan. Hij reageert onzeker en angstig. Zijn vrouw wordt niet bij name genoemd en krijgt daarmee aan het begin van het verhaal een tweedegrads positie. Gaandeweg blijkt zij echter degene te zijn die nuchter en open op de juiste manier reageert. Anders dan haar man weet zij op het moment dat de engel zijn bovennatuurlijke aard openbaart haar rust te bewaren. Treffend is het dat juist zij aan het slot haar zoon zijn naam geeft. Die naam, Simson, is verwant aan het Hebreeuwse

woord voor 'zon'. Men vertaalt de naam wel met 'zonnetje' of 'kind van de zon'. Het is geen gewone naam voor een Israëliet en er kleeft iets bedenkelijks aan. Ze woonden vlak bij de plaats Bet Semes, 'huis van de zon'. Dat verwijst naar een zonnetempel. Binnen de verhalen van Richteren 13-16 wijst het echter eerder vooruit naar de vrouw die verantwoordelijk is voor het feit dat het licht in zijn ogen gedoofd zal worden: Delila, de vrouw 'van de nacht'.

Aanwijzingen voor de prediking 1. Het verhaal over het nieuwe begin dat God via Simson maakt en over Simson die een begin zal maken met de verlossing van de onderdrukking biedt goede aanknopingspunten voor de bezinning op het begin van de tijd voor Pasen. Juist aan het begin worden nogal eens zware, principiële woorden gesproken. De vraag komt op hoe de uitwerking daarvan in de praktijk zal zijn. Er zit ook veel onheilspellends in het verhaal. Dat lijkt realistischer. Of durven wij ook te wachten op een goddelijke, heilzame inbreuk in ons bestaan?

2. Vergeleken met de hoofdstukken 14-16 komt God in Richteren 13 heel veel ter sprake. In de harde confrontatie met de werkelijkheid daarna is God verdreven naar de rand. Dat ziet men ook al bij Manoach: zodra duidelijk wordt dat hij met God te maken heeft, weet hij zich geen raad meer. Daar staat de open en veel meer natuurlijke omgang van de vrouw met de engel tegenover. Blijkbaar is het ook mogelijk om in alle nuchterheid God te ontmoeten en door Hem in dienst te worden genomen.

3. De vrouw mag geen naam hebben. Toch wordt juist zij tot twee keer toe aangesproken. Dat gebeurt door de engel die te hoog is om door een mens bij name genoemd te worden. Zo ontstaat er een opmerkelijk samenspel: de hoge God kiest voor degene die laag gerangschikt is. Juist aan het begin van een verhaal over een krachtig mens geeft dat te denken. Men kan zich verkijken op menselijke macht.

4. In Matteüs 2:23 wordt Jezus 'Nazoreeër' genoemd. De evangelist verbindt die titel met de plaats waar Jozef met vrouw en kind gaan wonen: Nazaret. Hij ziet het ook als een vervulling van 'hetgeen door de profeten gesproken is'. Het lijkt erop alsof hij hier gedacht heeft aan wat verteld is in de Vroege Profeten over Simson. In de uitgave van de Griekse tekst door Nestle/Aland wordt in de kantlijn verwezen naar Richteren 13:5 en 16:17. Wat Jezus hier met Simson verbindt, is het feit dat Hij vanaf de geboorte aangewezen is als verlosser. Opmerkelijk is ook dat in het nu volgende verhaal in het evangelie verteld wordt dat Jezus de Geest krijgt, net als Simson, en eveneens op het moment dat Hij als volwassene aan zijn werk begint.

5. Het verhaal van Richteren 13 heeft Rembrandt geïnspireerd tot een aantal etsen en mogelijk tot een schilderij (een werk over dat thema wordt doorgaans aan een leerling toegeschreven). Hij blijkt vooral gegrepen te zijn door het moment dat de engel zijn ware identiteit toont waarbij hij in de vlam van het altaar opstijgt naar de hemel. Het is een thematiek die veel mensen aanspreekt: iemand die je eerst niet als zodanig herkende blijkt opeens een engel te zijn. Vaak wordt dit verbonden met verhalen van een onverwachte redding. Daar kan men heel verschillend op reageren. Men bedenke wel dat dit voor mensen die van zulke ervaringen vertellen heel gevoelig kan liggen. In ieder geval kunnen we van de moeder van Simson leren dat de beste houding hierbij is: met de beide benen op de grond en blijmoedig, in 'blijde verwachting', inhaken op het onverwachte nieuwe begin.

Ets van Rembrandt

ZONDAG 16 MAART

Richteren 16:3

Te middernacht stond hij op, greep de deuren van de stadspoort en de beide posten, rukte ze met grendel en al los...

Schriftlezingen: Richteren 16:1-3; Matteüs 16:13-23

Het eigene van de zondag Deze tweede zondag in de veertigdagentijd noemt men naar Psalm 25:6 Reminiscere: 'Gedenk (uw barmhartigheid, Here)'. Het verhaal over Simson die men probeert op te sluiten in de stad Gaza sluit mooi aan bij het begin van die Psalm: 'Laten mijn vijanden niet over mij juichen'. Die vijanden leren steeds beter inzien met wie ze te maken hebben in Simson. Dat is een thema dat goed past in deze tijd van het kerkelijk jaar. Vandaar ook de keuze voor het gedeelte uit het evangelie over de discipelen, Simon Petrus voorop, die met vallen en opstaan Jezus leren belijden als de Christus.

Liederen Psalm 27 (een lied dat Simson op het lijf geschreven lijkt; zie Drewermann 1997, 244); 60:4 (als lied over Simsons optreden als een vrome heldendaad); Gezang 120 (over de zon, waarnaar ook Simsons naam verwijst, en de poorten); 147:6 (opnieuw over een poort).

Geraadpleegde literatuur Zie naast hetgeen bij de vorige zondag is genoemd ook E. Drewermann, *Een eigen weg: Overwegingen bij de boeken Exodus tot en met Richteren*, Zoetermeer 1997; L. Goosen, *Van Abraham tot Zacharia: Thema's uit het Oude Testament in religie, beeldende kunst, literatuur, muziek en theater*, Nijmegen 1990; K. Spronk, 'Vrouwen en Simson: Enkele opmerkingen over de feministische uitleg van Richteren 13-16', *Gereformeerd Theologisch Tijdschrift* 101 (2001), 11-21.

Uitleg Wie Richteren 14-15 naast Richteren 16 legt ziet dat deze twee gedeelten volledig parallel zijn opgebouwd: Simson ziet een vrouw en wil haar tot de zijne maken, een vrouw probeert Simson zijn geheim te ontlokken, Simson verweert zich met grof geweld tegen de Filistijnen, Simson wordt gebonden maar verslaat vervolgens toch de eerste keer duizend en de tweede keer drieduizend Filistijnen, het eindigt in hoofdstuk 15 met Simson die op sterven na dood is en in hoofdstuk 16 met zijn daadwerkelijke dood.

Het begint er dus mee dat Simson een vrouw ziet en voor haar valt. In hoofdstuk 14 gaat hij nog omzichtig te werk. Hij betreft zijn ouders erbij en hij wenst de relatie te bestendigen via een huwelijk. Dat pakt echter niet goed uit. De Filistijnen zitten hem dwars. De tweede keer wacht hij niet af. Dat hoeft ook niet, want de vrouw is een hoer. De Filistijnen denken er opnieuw hun voordeel mee te kunnen doen, maar ze hebben deze keer het nakijken. Simson laat zich niet vangen. Er wordt in tegenstelling tot de eerdere confrontatie geen woord gewisseld. De relaties zijn er niet beter op geworden.

De gebeurtenissen spelen zich 's nachts af. De Filistijnen wachten op de dageraad, maar dan is alles al achter de rug. Door deze tijdsaanduidingen wordt al gezinspeeld op de komende gebeurtenissen: Simson, het 'kind van de zon', zal het licht in de ogen worden gedooft door toedoen van Delila, de 'vrouw van de nacht'. Daar staat tegenover dat de afbraak van de Filistijnse bouwwerken door Simson dan ook grondiger zal zijn.

De poort is het symbool van de zekerheid. Daarachter voelt men zich veilig. Wie de plattegrond van steden uit deze tijd bestudeert ziet dat juist aan de constructie van de poort en de aansluitende stukken muur veel aandacht werd besteed. Vaak werd daar over het lot van de (belegerde) stad beslist. De keerzijde was dat men bij een gesloten poort niet ongezien de stad kon verlaten. We kennen die situatie ook uit het verhaal in Jozua 2 over de verspieters die in Jericho opgesloten zitten, ook bij een hoer. Simson heeft geen vrouw nodig om hem heimelijk de stad uit te helpen. Hij doet bepaald ook niet stiekem. Achteraf zullen we moeten vaststellen dat de sjouwpartij naar de top van de berg letterlijk en figuurlijk het hoogtepunt van Simson als machtige held was. Hierna gaat het snel bergafwaarts en zal een vrouw hem te machtig blijken.

Hebron staat voor het hart van Israël. Terwijl de stam Dan, waartoe Simson behoort, niet echt tot de kern gerekend kan worden, laat de locatie van dit sterke staaltje zien dat het hier allerminst om een randgebeuren gaat. Hebron is de stad waar het begon met Abraham. Daar verwierf hij het eerste stuk eigen grond om er zijn vrouw Sara te begraven (Gen. 23). Het is een plek die – heel eervol – Kaleb in

bezit krijgt (Ri. 1:20) en de plaats waar David koning wordt over heel Israël (2 Sam. 5:1-3). Zo verwijst Simsons daad naar de definitieve verlossing uit de macht van de Filistijnen.

Aanwijzingen voor de prediking 1. Door schade en schande wordt een mens wijs, zo mag je hopen. Simson heeft zo zijn ervaringen in de omgang met de Filistijnen en hun vrouwen opgedaan en heeft daar zijn conclusies uit getrokken. Dat leidt nu tot succes. Hij lijkt dus wijzer te zijn geworden. Het feit echter dat hij zich nog steeds domweg laat leiden door wat hem voor ogen komt geeft aan dat hij wat hem zelf betreft weinig heeft geleerd. Jezelf veranderen is niet makkelijk, zeker wanneer je machtig en onafhankelijk bent (of lijkt te zijn).

2. Het contrast tussen het begin van Richteren 16 en het slot is groot. Daar ligt een parallel met het aangegeven gedeelte uit het evangelie. Petrus ziet in wie Jezus is en stijgt daarmee als het ware tot grote hoogte. Al snel valt hij daarna weer van dit voetstuk af. Het inzicht in de ware aard der dingen is niet voor eens en altijd te verwerven. Wie dat door aanvankelijk succes vergeet kan pijnlijke fouten maken.

3. In de geschiedenis van de uitleg wordt verband gelegd tussen Simson die de poorten van Gaza wegneemt en Jezus die de poort van de dodenrijk doorbreekt. In oude prenten ziet men deze taferelen vaak samen afgebeeld met daarnaast dan ook nog een weergave van het verhaal van Jona en de vis (Abma 1989, 129, 132; Goosen 1990, 223). De parallel tussen Jezus' opstanding en het verhaal van Jona kennen we uit het Nieuwe Testament (Mat. 12:40). De relatie met Simson is later gelegd, maar wel goed te begrijpen tegen de achtergrond van de in het oude Nabije Oosten vrij gebruikelijke voorstelling van het dodenrijk als een ommuurde stad.

4. De stad waarin men zit opgesloten zal voor sommige mensen een beeld zijn voor de toestand waarin zij zich bevinden. Het sluit aan bij zegswijzen zoals 'tegen een muur oplopen'. Een mens kan zich opgesloten voelen, geen uitweg vinden. Het verhaal van Simson zou dan de hoop op een doorbraak kunnen symboliseren. Het feit dat hij de poorten wegdraagt naar Hebron kan men duiden als het doel van die doorbraak. Men breekt niet zomaar in het wilde weg los. Als het goed is, gaat men ook op weg naar een zinvol doel. Bij Simson is dat Hebron. Daar liggen de wortels van zijn volk als verbondspartner van God. Men zou kunnen zeggen dat een goede bezinning op iemands herkomst kan bijdragen aan bevrijding uit een benauwende situatie waarin hij/zij verzeild is geraakt.

5. Drewermann legt als psycho-therapeut in zijn preken over Simson de nadruk op het feit dat een verstoorde relatie met ouders grote gevolgen kan hebben voor iemands gedrag. Ook de moeizame relatie met andere vrouwen dan zijn moeder is intrigerend. Over dit soort thema's is in het algemeen veel nuttigs te melden. Niet alle pogingen om dit te verbinden met de verhalen over Simson zijn even geslaagd (zie Spronk 2001). Op grond van de lezing van Richteren 16:1-3 in zijn verband kan men wel opmerken dat Simson er na zijn teleurstellende ervaringen voor lijkt te kiezen om steeds minder te communiceren met zijn ouders en met andere mensen om hem heen. Hoe gerechtvaardigd zijn argwaan ook moge zijn, zo'n manier van leven loopt spaak.

ZONDAG 23 MAART

Richteren 16:28

...met één wraak voor mijn beide ogen...

Schriftlezingen: Richteren 16:15-31; Matteüs 18:21-35; Romeinen 12:8-21

Het eigene van de zondag Deze derde zondag in de veertigdagentijd noemt men 'Oculi' ('ogen') naar Psalm 25:15: 'Mijn ogen zijn bestendig op de Here'. Dat sluit goed aan bij datgene wat in heel deze tijd voor Pasen de sfeer bepaalt: we zien uit naar de verlossing door God in Jezus Christus, want zelf kunnen we ons niet bevrijden. Door het verhaal van Simson wordt dit op scherp gezet. Tegelijkertijd is voorzichtigheid geboden. De woordspelletjes liggen voor het grijpen, maar men kan niet zomaar ons uitzien naar de verlossing verbinden met Simsons blindheid. Nog meer moet men oppassen voor het trekken van een directe lijn tussen Simsons dood en het sterven van Jezus.

Liederen Psalm 25; verder 9 en 99 vanwege het thema van de wraak; 40 (dat als een gebed van Simson gelezen of gezongen kan worden); Gezang 472 en 481.

Gebeden Vanwege de gewelddadigheid in Richteren 16 is het passend om zeker ook in de gebeden aandacht te hebben voor de slachtoffers van geweld. Ook is dit een moment om bij al het spreken over zien en blind zijn te laten merken dat we niet willen vergeten dat er mensen zijn die in dezen hun problemen en handicaps hebben.

Geraadpleegde literatuur Zie naast de bij 9 en 16 maart genoemde literatuur ook J. Keuning, 'Delila, de vrouw van de nacht', in: J. Siebert-Hommes (ed.), *De vrouw van de nacht en andere verhalen uit de bijbel*, Zoetermeer 1998, 45-59; K. Spronk, 'Samson as the Suffering Servant: Some Remarks on a Painting by Lovis Corinth', in: F. Postma e.a. (ed.) *The New Things: Eschatology in Old Testament Prophecy* (Festschrift H. Leene; Amsterdamse Cahiers voor de Exegese van de Bijbel zijn tradities, Supplement 3), Maastricht 2002, 219-224.

Uitleg Vanaf hoofdstuk 14 is het werkwoord 'zien' van centrale betekenis. Om te beginnen gaat het om Simson. Hij ziet een vrouw en laat zich vervolgens leiden door de indruk die dat maakt (14:1,2,8; 16:1). Ook van de Filistijnen wordt herhaaldelijk verteld dat zij zien. Zij letten op Simson en nemen vervolgens hun maatregelen. Eerst proberen zij hem in te kapselen door dertig metgezellen aan hem te koppelen (14:11). Volgens 16:5 vragen zij aan Delila om het 'inzicht' in zijn geheim te bemachtigen. Als dat gelukt is, zien zij Simson nog slechts als overwonnen (16:24) en kijken ze op hem neer (16:27). Het is natuurlijk ook heel wrang dat Simson die zich eerst door zijn ogen liet leiden, eindigt als blinde. Dat symboliseert de teloorgang van zijn macht.

Delila is de tegenhanger van de moeder van Simson. De gebeurtenissen uit hoofdstuk 13 worden in hoofdstuk 16 omgekeerd. Aan de moeder van Simson wordt het geheim van zijn roeping en de bron van zijn kracht meegedeeld. Dat gebeurt in fasen. De ouders van Simson moeten nog wennen aan het idee. De moeder van Simson blijft naamloos in het verhaal, maar zij geeft wel een naam aan haar zoon. Die naam staat recht tegenover de naam van de enige vrouw in het verhaal die zelf ook met name wordt genoemd. De naam Delila is verwant aan het Hebreeuwse woord voor 'nacht', terwijl de naam Simson verwijst naar de zon. Delila weet – eveneens in fasen – ook achter het geheim te komen. Zij neemt de plaats in van Simsons moeder. Dat wordt helemaal duidelijk op het moment dat zij Simson laat inslapen op haar knieën. Dat is geen houding van minnaars maar eerder van een moeder met haar kind.

In vers 19 staat veelzeggend dat Delila Simson in haar macht 'begon' te krijgen. Dat herinnert aan de belofte gedaan aan Simsons moeder dat hij een begin zou maken met de verlossing van Israël. Nu Simson zijn geheim heeft verraden wordt duidelijk dat het einde van die verlossing voorlopig nog niet in zicht is.

Het haar is een bij veel volkeren bekend symbool van de menselijke macht. Ook in onze cultuur wordt door velen lang haar bij mannen geassocieerd met kracht. Dat heeft van oorsprong te maken met de groeikracht van het haar. Het gebeurde wel dat men haaroffers bracht aan de doden. Daarmee zouden ze iets meekrijgen van de levenskracht die in het dodenrijk node wordt gemist. De verteller van de verhalen van Simson is terughoudend wat betreft de koppeling van Simsons haar aan zijn kracht. Zijn haar symboliseert weliswaar zijn bijzondere roeping, maar nergens staat met zoveel woorden dat zijn kracht in zijn haar zit. Aan het slot van het verhaal wordt ook duidelijk dat de kracht van Simson toch in de eerste plaats Gods gave is.

In vers 24 wordt onderstreept dat we in de confrontatie tussen Simson en de Filistijnen te maken hebben met een godenstrijd. De Filistijnen danken nadrukkelijk hun god voor de overwinning op Simson. Zij zijn één in hun dank aan Dagon. Let op het vijf keer herhaalde 'ons / onze' in dit vers. De laatste klap die Simson uitdeelt is daarmee ook een slag in het gezicht van Dagon. Het doet denken aan wat er later met de ark gebeurde, nadat deze buit gemaakt was door de Filistijnen. Men zette de ark als oorlogsbuit in de tempel van Dagon en vervolgens verloor deze god letterlijk zijn gezicht (1 Sam. 5:1-5).

Simson neemt in zijn dood drieduizend mensen mee. Als men let op de getallen in de verhalen over Simson, dan ziet men een duidelijke lijn. Na de dertig man die Simson doodt om de dertig metgezellen van de bruiloft te belonen voor de 'oplossing' van het raadsel, volgen driehonderd vossen, gevangen om wraak te nemen op de Filistijnen. Via de duizend man die Simson dood sloeg met een ezelskaak komen we dan uit bij de drieduizend aan het eind van het verhaal.

Aanwijzingen voor de prediking 1. Het begrip 'wraak' verdient onze aandacht. Door gaans associeert men het met onbeheerste woede. In blinde wraak zijn mensen tot de vreselijkste dingen in staat. De bijbel leert ons om onderscheid te maken tussen deze menselijke reactie en God als wreker. Zie het genoemde gedeelte uit Romeinen 12, dat verwijst naar Deuteronomium 32. Bij God is wraak een element van zijn rechterschap. Het betekent dat God het kwaad niet ongestraft laat. Als in de Psalmen zoals 9 en 99 en in Nahum 1 God als een wreker bezongen wordt, dan is dat niet te zien als een duistere kant van God, die we maar liever niet al te zeer benadrukken. Men bedenke echter dat het hier juist gaat om de goede boodschap dat de boze die zo vaak ongestraft zijn gang lijkt te kunnen gaan uiteindelijk toch zijn trekken thuis krijgt. De verhalen van Simson helpen om dit onderscheid tussen menselijke en goddelijke wraak helder te krijgen. Simson handelt doorgaans impulsief, reagerend op een dreiging of zich afreagerend op zijn tegenstander. Dat levert weinig op en Simson brengt er zichzelf mee in het nauw. Aan het eind van het verhaal neemt God als het ware die wraak over, maar daar wordt het geplaatst in het kader van de godenstrijd.

2. Het is te begrijpen dat men moeite kan hebben met al dit geweld, hoe gerechtvaardigd misschien ook. We spreken liever over God als liefde en liever over God die vergeeft dan over God die vergeldt. In de voorgestelde lezing uit Matteüs 18

Schilderij van Lovis Corinth, *Der geblendete Simson*
© Bildarchiv Preußischer Kulturbesitz in Berlin

komen die elementen bij elkaar. Het Koninkrijk der hemelen wordt vergeleken met een koning die een slaaf een enorme schuld zomaar kwijtscheldt. Vervolgens is die koning echter onverzoelelijk als blijkt dat die slaaf zelf geen enkele clementie toont met iemand die hem een luttel bedrag schuldig is. Het kwaad dat vervolgens die eerste slaaf treft is precies wat hij een ander wilde aandoen en zo over zichzelf heeft afgeroepen. Met andere woorden: God is niet uit op geweld, maar de mens moet dan zelf ook wel willen afzien van geweld. Uiteindelijk laat God dan ook niet alles toe, maar de straf daarbij is dan niet anders dan wat de mens over zichzelf afroept: 'wie het zwaard opheft, zal door het zwaard omkomen'.

3. Er zijn allerlei parallellen tussen Simson en Jezus. Beiden zijn ze verraden door een vriend(in), door iedereen verlaten, schreeuwen ze van de dorst, gaan ze gebukt onder respectievelijk de boom van de tredmolen en een kruisbalk. Hun beider sterven is in zekere zin tot zegen voor anderen. Men moet echter wel heel voorzichtig zijn. Er loopt niet een directe lijn van Simson naar Jezus. Men zou het verhaal van Simson kunnen lezen als een soort spiegelverhaal. Met dit verhaal in je achterhoofd luister je misschien scherper naar het evangelie, maar het ene verhaal laat zich niet via het andere verklaren.

4. Er is een aangrijpend schilderij van de Duitse schilder Lovis Corinth: 'der geblendete Simson' (zie Spronk 2002). Simson heeft daarin trekken van de lijdende Job en ook van de lijdende Christus. Het maakt duidelijk dat God vaak niet werkt via de groten en sterken, maar via de kleinen en gebrokenen. Deze Simson zou men kunnen karakteriseren als een 'lijdende Knecht des Heren' zoals we die kennen uit Jesaja 53.

5. Een heel andere parallel is die tussen Richteren 16:28 en Lucas 23:42. Simson bidt in zijn laatste uur tot God: 'gedenk toch mijner'. Hij is als die ene rover die naast Jezus gekruisigd werd en die aan het eind van zijn leven plotseling ontdekt waar hij het zoeken moet.

ZONDAG 30 MAART

Marcus 10:32-45

...ook de Zoon des mensen is niet gekomen
om zich te laten dienen, maar om te dienen
en zijn leven te geven als losprijs voor velen.

Schriftlezingen: Jesaja 66:10-14; Marcus 10:32-45; 2 Korintiërs 4:1-12

Het eigene van de zondag 1. Algemeen. Deze zondag is de vierde van de veertigdagen. De naam Laetare roept Jesaja 66:10 in herinnering, aankondiging van vreugde voor Jeruzalem door gericht heen.

2. *Specifiek.* Op deze zondag gaat het om de vraag naar de navolging van de Zoon des mensen die gekomen is om te dienen.

Liederen Gezang 70; 482.

Uitleg De perikoop over 'niet heersen, maar dienen' heeft zijn diepe reliëf doordat hij aansluit bij de derde lijdensaankondiging. Bij herhaling blijken de discipelen Jezus'

woorden over zijn aanstaande lijden niet te begrijpen (9:32) of beter: zij willen er niet aan. Scherp kwam dat naar voren als Petrus meteen na zijn messiasbelijdenis Jezus kapittelt over zijn moeten lijden (8:32). Met het jodendom van hun dagen zijn zij niet vertrouwd met de gedachte van een lijdende messias. Hun messiasverwachting wordt veeleer bepaald door het komen in heerlijkheid en heerschappij. Dat komt nu ook terug in het verzoek van Jakobus en Johannes, dat al een voorspel heeft in de drukte die de discipelen maken over de voorrang (8:33-35). Dat zal ook wel niet losstaan van de vraag naar het loon voor het volgen van Jezus (10:28). Het staat in elk geval vast dat Jezus van het 'niet heersen, maar dienen' een groot punt gemaakt heeft in zijn onderricht. Dat heeft in de evangeliën nader vorm gekregen met het oog op de gemeente die niet alleen met leiders en geleiden te maken had, maar ook met vrijen en slaven.

Vers 32 ziet Jezus bewust op weg naar de stad van zijn lijden, met de discipelen (en anderen) die Hem zonder veel overtuiging volgen. Dat is echter nog geen navolging; die moeten zij nog leren.

Vers 35 treden dan de twee zonen van Zebedeüs naar voren met hun samen bedachte vraag waarvan zij, gezien de indirecte formulering, zelf ook al aanvoelen dat die verkeerd kan vallen (in Mat. 20:20v. spelen zij het dan ook over hun moeder). Overigens mag bedacht worden dat Jakobus en Johannes – met Petrus – wel een bijzondere positie hadden onder de twaalfen: zij mogen met Jezus de berg der verheerlijking op (Mar. 9:2) en zij zijn ook bij Jezus in Getsemane (14:33). De ironie van de zaak is dan wel dat de beide broeders, die naast Jezus willen tronen, daar niet in staat zijn om met Hem te waken.

Vers 37 betuigt de op Jezus gerichte verwachting van het komen van de messiaanse heerschappij (zie 8:38; Mat. 20:21 heeft 'koninkrijk'). Zitten ter rechterzijde geldt als de eerste ereplaats, links als de tweede. Een kwestie van eerzucht? Het punt is in elk geval dat het verzoek over de lijdensweg van de Messias heen stapt.

Vers 38 zegt dat dan ook en confronteert de vragers met wat het gaan van de messiaanse weg inhoudt. Beker en doop moeten op hetzelfde slaan; beker staat voor het dragen van het iemand beschoren lijden, doop voor het ondergaan in het water van benauwenis en dood. De speciale associatie van beker met martelaarschap is pas later een vaste geworden, maar speelt hier al mee.

Vers 39 begint met het niet erg bescheiden aandoend antwoord: 'wij kunnen het', wat dan, anders dan men zou verwachten, door Jezus overgenomen wordt. Het kan zijn dat vers 39v. een latere toevoeging is vanuit het door Jakobus en Johannes ondergane martyrium/martelaarschap. Van Jakobus staat dat vast (Hand. 12:2), van Johannes niet, ondanks een ouder traditie. Hoe dan ook, Jezus stelt hun in het vooruitzicht dat zij zullen delen in zijn lijden en daarmee wordt de kwestie van de voorrang vervangen door de vraag naar de bereidheid tot navolging. Bovendien is het verzoek een vooruitlopen op een zaak die aan God voorbehouden is (vs 40).

Vers 41v noteert dat het verzoek van de broeders bij de overige discipelen erg verkeerd valt ('ze namen het hun zeer kwalijk', zegt het woord) en dat is voor Jezus gereede aanleiding om de hele kring nog eens ernstig te onderhouden over 'niet heersen, maar dienen'. De voor het oog groten der aarde laten zich leiden door de machtsvraag en zij regeren ten koste van mensen ('onderdrukken'). Geheel anders: 'wie groot wil worden...'. Uiteraard gaat het in Jezus' woord om het groot en de eerste zijn in het dienen: de bedoeling is niet om door het dienen op de eerste plaats